Acc. 135

पंचपद
भाषाटीका
सहित

चालिसवार

1

ओंनमोभगवतेवासुदेवाय ओंएकदंष्ट्रंत्रिनयनंज्वालानलसमप्रभं गणाध्यक्षंगजमुखंनमस्यामिवि
नायकं २प्रणम्यशिरसाविघ्नंत्रैलोक्याधिपतिंप्रभुं नानाशास्त्रोदितंवक्ष्येराजनीतिसमुच्चयं २ येन
सम्यगधीतेनप्रज्ञाविज्ञायतेनरः सनशोचतिनोमुह्यतिक्रोधंविवर्जयेत् ३ तदहंसंप्रवक्ष्यामिय
ज्ञात्वापुरुषोऽविचक्षणः लभतेविपुलांकीर्तिंनचार्थेनविपद्यते ४ पठितेनेदंशास्त्रंमितज्ञासंनि
हितः धर्मोपदेशंविदधानंकार्याकार्येशुभाशुभे ५ रहस्यभेदंपैशुन्यंपरदोषानकीर्तनंकलहंपर
निंदांचहरतः परिवर्जयेत् ६ अयंतेधर्मसर्वस्वंकथनाचैवधार्यतां आत्मनःप्रतिकूलानिपरेषां
नसमाचरेत् ७ वर्जयेत्तादृशंवादंमरिष्टस्यवदर्शनं विवादंसहमित्रेणश्रीनिबंधसहश्रुभिः ८ स्त्रि
यिंशोपदेशेनजुष्टस्त्रीभरणेनच दिवानांप्रयोगेनपंडितोप्यवसीदति ९ कालेनरिपुणासंधिः का
लेमित्रेषुविग्रहः कालंकारणमाश्रित्यकालंचापिपंडितः १० कालःपचतिभूतानिकालःसंहर
तेप्रजाः कालःसुप्तेषुजागर्तिकालोहिदुरतिक्रमः ११ कालात्मवर्जनेबीजंकालोगर्भविमुंचति
कालोजनयतेपुत्रंपुनःकालोपिसंहरेत् १२ कः कालःकानिमित्राणिकोदेशःकोव्ययागमौ को
वाहंकाचमेशक्तिरितिचिंत्यंमुहुर्मुहुः १३ मूलमेतंप्रवक्ष्यामिचाणक्येनोदितंचयत् येनविज्ञा
नमात्रेणसर्वज्ञत्वंप्रपद्यते १४ राजानोपज्ञमभिश्रोत्रियाणनटनर्तकाः अवश्यंनत्रगंतव्यंमहद्भा

ए नी. २

ग्टहमेधिनः भार्यामलंकुर्वंसर्वेनस्माद्भार्यापरीगनिः २० यात्मभार्याविरूपाटीकप्मलाकलहप्रि
या निन्यमुनरदात्रीचसाजरानजराजरा २१ निन्दंपैशुन्यनिरतारौरनिर्विवर्जिता निद्रालस्यप्र
सक्ताचकंकालीस्तनगेहिनी २२ कार्कश्यलोल्यनेर्ह्यापहिंसाचापस्पृहाः क्रोधोवमानःपारुष्य
स्त्रीणांस्वाभाविकागुणाः २३ चौरीस्वामिपरेक्षेवयोगिनीस्ताधिकारिणी वाचाटाचांगदोषाच
स्यादसाधीनिषङ्गणा २४ श्वश्रूदीनांचसर्वासामालयःकुत्सिताः स्त्रियः सदाशौचंनकुर्वंनि
भुंजतेनंनयाविधाः २५ यात्मभार्यामशुचिर्दक्षामिष्टान्नाप्रियवादिनी श्रान्मग्नाभर्त्तभक्तासाध्वी
रिप्युच्यतेबुधैः २६ दुष्टभार्याशठंमित्रंभृत्यश्चोत्तरदायकः ससर्पेचगृहेवासोमृत्युरेवनसंशयः २७
नदृष्टेनवमानेननार्जवेननसेवया नशस्त्रेणनशस्त्रेणसर्वथाविषमाः स्त्रियः २८ व्यालीकंठप्र
देशेवरमन्यत्रविषोल्बणंधारणीयाकृष्यावाशिलाग्रेचनरुधिरवसाभीषणाक्षकर्म्मा
वहेएलिंगनीयावरमपिचशिलाकालनिकृकरालासेवानस्त्रीविद्यैःपरनरगमनश्रोनचि
तावितृप्ता २९ सिकतासनैलसकूलंकूलंकूलघ्नेशीलंदुनाशेनपनहिमंशो उमद्यनेदेववशा
कदाचिदेषासरागःसहजस्तुनस्यान्न ४० मिथ्यारुदंनिविरुद्धंनिसदार्थहेतोरुच्चासयनिपरु
षंमनिवेचनाय नस्मान्नरेणकुलशीलसमन्वितेनवेश्याःस्त्रीणनचटिकास्ववर्जनीयाः ४१ का

नक नाशनं १५ उन्मेः सहस्रंगंचपंक्तिनैः सहसक्रथाः अतद्यैः सहमित्रमंकुर्वाणोनावसीदति
१६ परवादंपरस्वेक्षांपरहासंपरास्त्रियं परवेषनिवासंचनकुर्वीतकदाचन १७ पणेपिहिनवाग्वं
धुर्वन्धुरप्यहितः परः अहितोदेहजोव्याधिर्हितमारण्यमौषधं १८ नारीनरपतिरूपेणनरः कोये
ननरपति स्त्रेहोहरश्रवासेनस्रष्ट्रानहिजोनमः १९ सबंधुर्योहितेयुंक्तेसपिनायस्तपोषकः नस्मि
त्रंयस्यसद्भवः सदेशेयज्जीवति २० सजीवतिगुणोयस्यधर्मोयस्यसजीवति गुणधर्मविहीनो
योजीवितंनस्यनिष्फलं २१ येनजीवेनजीवंतिमित्राणीष्टाःसबांधवाः सफलंजीवितंनस्यस्वा
न्यर्थंकोनजीवति २२ अनिजीवतिविज्ञेनसजीवतिविषयी किंचिज्जीवतिशिल्पेनश्लोक
र्मनजीवति २३ पितावक्षणदाजन्मोत्तारणात्रपतिनी भार्यारूपवतीशत्रुःपुत्रःशत्रुरपंडि
तः २४ साभार्यायागृहेदक्षासाभार्यायाप्रियंवदा साभार्यायापतिप्राणासाभार्यायाप्रजादया
२५ निर्मलज्ञानसंपन्नासुरूपाचक्लोत्तमा देवान्गुरुभक्ताचसाभार्यामोक्षदा २६ अर्थभार्या
शरीरस्यभार्याभीष्टमंसवे भार्याम्लेत्रिवर्गस्यभार्यामैत्रेणरूपति २७ सदाहृष्टासंतुष्ट
मिष्यायपरुषावदी यस्त्रीनाहस्त्रीभार्यादेवेनसोनमानवः २८ भार्यावंतः कियावंतः सत्पत

ऐपजीवनं वरंस्तुः शरीरस्यनाधिकारेणजीवनं ५ वरंदरिद्रः अनिशास्त्रपाठकोनचार्थ
युक्तः अनिशीलवर्जितः सलोचनंह्रीणपटोपिशोभतेनेत्रहीनः कनकाद्यलंकृतः ६
चलत्पैकेनपादेनतिष्ठत्पैकेनपक्षिनः नापरीक्ष्यपरस्थानंस्वमाद्यनंनव्रजेत् ७ व्रजेत्स्वामि
नमत्युग्रमसग्राह्यंकृपाणंव्रजेत् कृपाणाद्विशेषज्ञसेवनः परुषाक्षरं ८ अर्थेनकिंकृपणेहृत्त
गजेननेनरूपेणकिंगुणापरक्रमवर्जितेन मित्रेणकिंव्यसनकार्यपराङ्मुखेनज्ञानेनकिं
वक्रशीलाधिकमन्त्रिणा ९ अहृष्टस्त्रीवदनः सहृषाः सर्वपदस्यस्यभवेन्निवृत्ताः अर्थाद्धि
हीनस्यपदाच्युतस्यभवेद्विकालेस्वजनोपिशत्रुः १० आपत्सुमित्रंजानीयाद्रणेशूरंरणेऋणं
चिं भार्यांचविभवेक्षीणेऽभिक्षेचक्षिपानिधिं ११ हृत्तोयेणफलन्यजंतिविहगाः शुष्कंस
रः सारसानिर्जलंपुरुषंन्यजंतिलतानाभ्रष्टपत्रंमधुव्रिणः पुष्पंपर्युषितंन्यजंतिमधुपादग्धं
वनांतंमृगाः सर्वःकार्यवशाज्जनोपिरमतेकस्येहकोवल्लभः १२ लभ्यमर्थप्रदानेनलभ्यमं
जलिकर्मणा मरणंछंदनहत्यावशीकुर्वंतिपंडिताः १३ नमः प्रणिपातेनशूरंभेदेन
युद्धेनीचः खल्पप्रदानेनसमस्तुल्यपराक्रमैः १४ यस्यपस्परिपोभावस्तस्यविभाव्यं

न्न विद्याढ्यमनर्थनमर्जयेन्नदत्वाहनंनश्यमेवसर्वं २८ यदर्जितंप्राणहरैःपरिश्रमैर्मर्मन्तप्त
मंविभजेन्निरिक्षिनः कृतंनयद्धुकृतमर्थलिप्सयानदेवदेवोपहतस्यरोनकं २९ संचिन
क्रन्नषुनोपभुज्यनेयाचिनेणवेननदीयते नक्कदर्यपरिरक्षितंधनंचोरपार्थिवग्रहेषुभ
ज्यते २८ संचितंनिहितंभूमौपरस्यहस्तगंगतः आलोरिवकदर्यस्यधनंदुःखायकेवलं
२९ नकल्पतेयःपरलोकसिद्धयेनकीर्तयेनापिहलोकभुक्तये नयामनस्तापभुवैवकिं
श्रियाकुभार्यायेवस्वपरार्थवंध्यया ३० दीनाविवसनारक्ताःकृपालंकिंनपाणयः दृश्यं
नीहलोकानामदात्तः फलमीदृशं ३१ दानंभोगोनाशस्तिस्रोगतयोभवंतिवित्तस्य यो
दद्दानिनभुंक्तेनसन्नीयागतिंतृतीयां ३२ भिक्षमाणंदृष्ट्वीहदेहीतिकृपणंवचः अ
वस्थेयमदातस्यमाभूत्सानः कदाचन ३३ नदेवेभ्योनविप्रेभ्योनबंधुभ्योनचात्मने कद
र्यस्यधनंयातिनिहितस्करराजसात् ३४ योनिकेनदेहस्यधर्मस्यानिकमेणच अरेको
प्रणिपातेनमाभूत्यैःकदाचन ३५ विद्यावतांचोऽनभ्यासःशास्त्रज्ञानःसतांनिंदा स्त्री.
णांचानःकुचैलत्वंव्याधीनांजीर्णभोजनं ३६ नस्करस्यवधोदृष्टःकुमित्रस्यासभाषणा

अनुप्रविश्यमेधावीनंनमानमवशंनयेत् २५ अल्पावसद्दशंवाक्यंसभावसद्दशंमनः आत्मशक्ति
समंकोपयोजनानिसपंडितः सद्भावेनहितप्रेप्सुनिर्देशःसत्पुरुषादिज्ञाः स्मरेद्वानयानेनवा
कथनेनपंडिताः २७ जनस्यापयमालक्ष्यकोपयापरिलुप्यति नंजयैवानुवर्तनपरश्च
नपंडितः २८ नदीनांनखिनांचैवदृष्टिणांशस्त्रिणांहिषां आत्मासेवैवकर्तव्यःस्त्रीषुए
जकुलेषुच २९ अर्थनाशंमनस्तापंगृहेदुश्चरितानिच मानंचैवावमानंचमतिमान्नप्रकाश
येत् ३० कस्यदोषःकुलेनास्तिव्याधिनाकोनपीडितः कोवानव्यसनप्राप्तःकस्यश्रीर्नस्थि
लाभवेत् ३१ कोर्थान्प्राप्यनगर्विनोभुविनृपःकस्यापदोनागताःस्त्रीभिःकस्यनखंडितं
वत्तमनःकोनामराज्ञांप्रियः कःकालस्यनगोचरेधनकृतेकोयीगतोगौरवंकोवाऽर्ज
नवाग्भरैर्निपतितःक्षोमंणयातोगतः ३२ यस्मिन्कर्मणिसिद्धेपिलभ्यतेनफलोदयः अस्मि
द्धेनमहद्भिः कंनबुधःकथमारभेत ३३ यस्मिन्देशेनसंमाननप्रीतिर्नचबांधवः नचविद्या
गमःकश्चित्तंहासंनचनकारयेत् ३४ आपत्कालेमहाघोरेजातेवैग्रहेरणे राजद्वारेश्म
शानेचयस्तिष्ठतिसबांधवः ३५ धनस्यफलमास्तिकराजतोवानचोरतोवापिभयंकदाचि

र्मार्जिनजीविनानांस्वेषवदारेषुसदारतानां जितेंद्रियाणामनिथिप्रियाणांगृहेपिमोक्षः५
रुषोन्नमानां ५२ वनोद्यकूलाःप्रमदारूपवन्तःस्वलेकृताःवासःप्रासादेष्टेपिभवंतिअ
शुभकर्मणां ५॰ निपानमिवमंडूकाःसरःपूर्णमिवाऽज्ञाःशुभकर्माणमायांतिसहायाश्च ध
नानिच ५१ एनैरर्थाःएनैःपंथाःएनैःपर्वतमारुह्यन् एनैर्विद्याचधर्मश्चव्यायामश्चए
नैःएनैः ५२ एनश्चनंविधिवद्दानंएनश्चनंसत्यभाषणं एनश्चनीश्रुणाविद्याह्यंमित्रंच
एनश्चनं ५३ नभोजनविलंबीस्यान्नचस्यान्स्त्रीषुसेवकः सहस्रमपिविद्याधीव्रजेदुरुत्व
वेगवत् ५४ येबालभावेनपठंतिविद्यांयेयौवनेस्यात्रधनाश्रदाराः तेशोचनीयाइह
जीवलोकेमनुष्यरूपेणमृगाश्चरंति ५५ नकोप्रतिष्टःक्रमतोविभिन्नानेकोमनिर्यस्य
वचःप्रमाणं धर्मस्यमूलंनिहितंमहात्मामहाजनोयेनगतःसंस्थाः ५६ आकारेणेंगितै
र्गत्याचेष्टयाभाषितेनचनेत्रवक्त्रविकारैश्चाक्रांयतेनरोमनः ५७ उदीरितोर्थःपशु
नापिगृह्यतेहयाश्चनागाश्चवहंतिचोदिताः अनुक्तमप्यूहतिपंडितोजनःपरेंगितज्ञा
नफलाहिबुद्धयः ५८ केचिद्भयेनविभजंतिविनीतभावमन्येजनाविभवलोभकृतनश्य

ष्यकृष्याचनारीणांमरुस्त्ववधउच्यते ३७ जातीषान्नेषणेभ्रम्यांधवान्यसनागमे
आपत्कालेचमित्राणिभार्यांचविभवक्षये ३८ स्त्रीणांद्विगुणआहारःप्रज्ञाचैवचतुर्गुणा षड्गु
णोव्यवसायश्चकामश्चाष्टगुणःस्मृतः ३९ नस्त्रैणजयेद्विद्यांनमद्येनत्वजयेन्नंधनेनज
येद्रिपुंनकामेनस्त्रियंजयेन्न ४० समांसेभोजनेःस्निग्धैर्मद्यःस्वादरसायनैः वस्त्रैर्मनोज्ञैर्मो
त्सेश्चस्त्रीणांकामःप्रवर्द्धते ४१ ब्रह्मचर्यंतिनाश्वासःस्त्रीणांमन्त्रपरेष्टिते सरूपंपुरुषंदृ
ष्ट्वाभर्तृनासांप्रक्रियते ४२ सरूपंपुरुषंदृष्ट्वाभ्रातरंवाश्रयेत्वा योनिःक्लिद्यतिनारीणां
सम्भवसम्भवेनारद ४३ नदीपानयनेकूलंनारीपानयनेकुले नारीणांचनदीनांचस्वभाव
लक्ष्मिनागतिः ४४ नद्यश्चनार्यश्चसमस्वभावाःस्वातन्त्र्यभावेनबलाधिकत्वात् नोयंश्चदोषै
श्चनिपानयंतिनद्योहिकूलानिकुलानिनार्यः ४५ नाग्निरुत्पतिकाष्ठानांनापगानांम
होदधिः नांतकःसर्वभूतानांनपुंसांवामलोचना ४६ नत्रूयात्किंमिष्टानामिष्टानां
प्रियवादिनां सतानांचसाधूनांचजीवितस्यधनस्यच ४७ नत्वेन्नराजाधनसंचयेननस्त्री
गणैश्चरिजलागमेन नपंडितःसाधुसभाषितेनन्तत्वेन्द्रियचक्षुःप्रियदर्शनेन ४८ स्वकर्मथ

छत्रमिष्टं धर्मेणोपजयेत् २ स्थानेष्वेवनियोज्यानिभूषणान्याभरणानिच नहिच्छत्रमणिःपादे
शिरसिप्रतिबध्यते ३ कुसुमस्तवकस्येवद्वयीवृत्तिर्मनस्विनः मूर्ध्नावसर्वलोकस्यशीर्यतेव
नपत्रवा ४ वाजिवारणलोहानांकाष्ठपाषाणवास्त्रं नारीपुरुषतोयानामंतरमट्टंनरं ५
नसदृक्षाःकषाक्षतेनसिंहाचलगर्जितं परेरंगुलिनिर्दिष्टेनसहंतेमनस्विनः ६ सुकृष्ट
तयन्मित्रंधनःसंधानमिच्छति सम्यक्सुपरीक्षितंगर्भमध्यतनीयथा ७ उपकारंगृहीते
नशत्रुणाशत्रुमुद्धरेत् पादलग्नंकरस्थेनकंटकेनेवकंटकं ८ अपकारिषुमापापंविनय
स्वमहामते स्वयमेवपतिष्यतिकूलजानवद्रुमा ९ अनर्थोह्यर्थरूपेणनयाथोनर्थरूपभा
क् उत्पद्यतेविनाप्रायत्नात्कर्तृपरीक्षया १० कार्यमालोचितप्रायंमतिमद्भिर्विवेचित
तंकेवलंहिसंपन्नोविपन्नावपिशोभते ११ विस्रब्धप्रलापान्मनैवादोषज्ञात्सहचधीमता का
र्यंकुर्यान्नसिद्धिस्त्रेतत्रवाचोभवेद्विधिः १२ धनधान्यप्रयोगेषुविद्यासंग्रहणेषुच आहार
व्यवहारेषुचत्यक्तलज्जः सदाभवेत् १३ पंचयत्नेनविद्यांनेकुर्यान्नत्रसंशय लोकयात्राभय
लज्जादाक्षिण्यंधर्मशीलता १४ पंचयत्नेनत्रदेशेनसंवसेत् देवज्ञःश्रोत्रियोराजा

ना: केचित्सप्तधुजनसंशदिकीनिलोभान्सद्भावबाह्यगनिकोपिनसप्तधुरस्ति परं केचित्स
भावगणिनोपयपाकपिम्पवार्ताकपासमहणभविसंनिचामे दृष्टान्तदानफलत्वस्ज
ग्रस्तघान्मेनेवत्रिधैवधनत्रिजयेपिसन्ना: ६ रनिश्रीचाणिदोराजनीनिशस्त्रेहिनी
योध्याय: २ योधकाणिपरिम्पजनधकाणिनिषेवने धकाणिनस्तनशंनिद्यधकैर्नष्टचेत
स: २ प्रागल्पहीनस्तनरसविघाशस्त्रेयपाकापुरुषस्यहेले नत्वष्टिमन्पाद्यनेपरेषा
मंयस्यदारवदशीनीघा: २ भोज्यंभोजनशक्तिस्त्ररनिशकिंवरस्त्रियः विभवोदानशक्ति
श्रनाल्पस्तनपसः फले २ अग्निहोत्रफलावेदः शीलहनिफलंरूपं रनिशत्रफलादश
दानभोगफलंधनं ४ वयेकुलजांशास्त्रोविरूपामपिकर्मकां सरूपाचविरूपाचविवा
हेसहधर्मिणीवर्ष्यः ५ हविर्देवकुलाद्गुंबालादपिसुभाषितं अमेध्यात्कांचनंग्राह्यस्त्रीर
त्नमकुलादपि ६ सर्वस्थानेपिगौर्वंद्याग्राह्योवह्नियनस्तनः पयोपिचर्मगः सोमः स्तनः
पुत्रःस्वदेहजः ७ विषादप्यमृतंग्राह्यंपंकादपिसरोरुहं अरिभ्योप्युत्तमांविद्यास्त्रीरत्न
मकुलादपि ८ सकुलेयोजयेत्कन्यांपुत्रंविद्यासुयोजयेत् व्यसनेयोजयेत्कन्यांपुत्रंवि

माणनिसंगनानिवलैः सह ३५ लब्धेजानेगरुंदेष्टिकनोदेष्टिकृतेदिजं पुत्रेजानेपियो
देष्टिकृतकार्यादिर्जनः ३६ ननरुपकारः साधुषविकसनिपरमप्सनेलविंदिव अथ
मेषुसत्तमहानपिसंकुचनिच्चनेषयाचदिने ३७ सहवसनामप्पसन्नांजलरुहजलव
द्भवसंक्षेषः हरेपिसन्नावसनांभवनिहिकुमदेवन्तीनि : ३८ कदर्पिनस्यापिमहा
प्रयसनश्वानेसवेगणान्त्रमाष्टे अथोसुवस्यापिकृतस्यवद्भनोधः पिवोयोनिकदा
विदेव ३९ मधुचटणनसिक्तेस्वाउनानालिनिंबेचनपलशनहोमेः प्रीनलभनवद्भैः
हलशनपरिकृष्टेप्सरेनालिससंभजनिननिजभावंदुर्जनः सेविनोपि ४० अएवपि
मणिः प्राणत्राणत्तमोविषभक्षिणः पिशुरपिरुषासिंहीपुत्रः समाद्रुयजेगजान् ननु
रपिनरुक्षोहनंदहनलोवनंप्रकृतिमहनांजान्येनेजोनम्रनिमपेक्षते ४१ सिंहः
पिशुरपिनिपननिमदमलिनकपोलभित्तिषुगजेषु प्रकृतिरियंसत्त्ववनांनवलव
यस्तेजसोहेतुः ४२ कस्मादेणाल्पपतिनमः सन्नसिः प्रजानोछायाहेतोः पथिवि
टपिनामजलिः केनवहः श्रम्यन्येनेजलसचः केनवादृष्टिहेतोर्जान्येषेनेपर

नदीवैद्यश्चपंचमः २२ नच्चदेशेनवस्तव्यंपच्चनाल्पिचच्चष्टयं २३ कृपणदानावैद्यश्चश्रोत्रियः सज्ज्ञा
नदी २४ निजापरधनष्टोपिरत्नएवामणिः सज्ञा २५ अंधकूपज्ञायेनरुद्धारंसर्वथाहेनि २६ उप
कारशत्रुनापिप्रत्युपकेनज्जनः साधुःसंमानमात्रेणभवत्येवान्यविक्रयी २७ सदाधीच
न्नोद्विग्नांविद्याधीचन्पज्ञेन्सदेवनविद्यासदयोः संधिस्नेजल्पिमिरयोरिव २८ अज्ञानांप्रा
णिनःश्रेष्ठाःप्राणिनांबुद्धिजीविनः बुद्धिमन्तनराःश्रेष्ठानरेषुब्राह्मणाःस्मृताः २९ ब्राह्म
णेषुन्नविद्वांसोविद्वन्सकृतबुद्धयः कृतबुद्धिषुकर्त्तारःकर्त्तृषुब्रह्मवादिनः ३० छाया म
मसकुर्वंतिनिष्टंनिस्वयमानपे फलंनिचपरस्यार्थेसन्यस्यामहद्रुमाः ३१ उर्जनःपरिहं
न्योविद्ययालंकृतोपिसन् मणिनाभूषितःसर्पःकिमसौनभयंकरः ३२ उर्जनैःसहसंगो
नसज्जनोपिविनश्यति जलंप्रसन्नमप्यम्बुपंकःकलुषतांनयेत् ३३ उर्जनस्य सदेवप्रीति
र्वीणाचंदनघर्षजन्या हृदयेनस्पर्द्धवृद्धिःकुलिशादपिकर्कशः ३४ सफलंसपत्तन्मार्जवंगुण
संगनिं दर्शयंतः प्रविशंतः खलाघ्रनिरएव ३५ दरान्सकुचिनग्रीवोमंदमंदंचभाषते
पानेरुद्रनेपादमेनस्पृशंस्पलक्षणं ३६ आदेयरसणीयानिमथेनदिरसानिच अनेवेरण य

निर्मानवचनभूजंगेनसज्जनोदष्टः नदृश्यतेनिमिनंप्राज्ञः क्षांत्योषधंपिवनि ५२ कृपि
कुलनवमखंदरिनंनरुनलभोजनोवरंपुरुषः नपुनर्धनमदगर्वितमुखभंगकदर्थिना
टनिः ५३ वरमरण्यसरिन्मलिनस्यलेनरुनलेफलमूलजलाशिनः स्थिनिरनर्गलव
ल्कलवाससोननुमदांधनराधिपसंगमः ५४ जाड्यंह्रीमलिनापनेब्रनरुचौदभः शु
चौकैनवरेनिरेणनाकृजोविमलिनादैन्यंप्रियालापिनि नेजस्विन्यवलिप्तनामव
रनावक्तव्यएषकिः स्थिरेनकोनामगुणेभवेदृएवनाघोद्यमेनीकिनः ५५ एकोदा
वारपिनजलेनदृनभुक्तत्रेए सूर्यानपोनाखंडोनिशिनाऊएनसमदोदरेनगोपा
दभो व्याधिभेषजसंग्रहैश्चविविधैर्मंत्रप्रयोगैर्विषंसर्वेसौषधमस्तिएास्त्रविहिनं
मरवंस्पनास्तौषध ५६ पाडिनस्यविभूषणंमधुरनाचौर्यस्यवाक्संयमोज्ञानस्या
पएमःक्रनस्यविनयोविनस्यपात्रंपएं त्रक्रोधस्यतपसःक्षमाप्रभविनुर्धर्मस्यनिर्व
ज्ञनासर्वेषांनविशुद्धभावचरिनंशीलपरभूषएं ५७ येनावन्मलयोपकंठनिलया
स्तेषिंधनचंदननीरेपांन निवासिनांजलनिधेरन्नानिपाधाएवन् काश्मीरानरवासि

हिनविधौसाधवोबद्धकक्षाः ४३ एवंविनेऊहितेपिष्टपुनरेवद्रवीकृतं नपापिलवणंस्वाद
गोत्रजेविकृतिः कृतः ४४ अनविनेयरिकमणियुज्यतेजाड्यियाप्रभुणाप्रणतेजनः भव
तिनासगुणापचयस्तनः पदंगतासकिरीटमणेरिव ४५ कनकभूषणसंग्रहणेचिनो
यदिमणित्रपुणिप्रतिबध्यते नसविरोतिनचापिसशोभतेभवतियोजयितुर्वचनीय
ता ४६ वरंनरःसम्यगपमानितोननीचसमानप्रणतेनदुर्जनः वराम्बपादाभिहतो
पिशोभतेनतदंभसोपरिस्थितिनाकृतिः ४७ आकोपितोपिकुलजोनवदत्यवाच्यं
निष्पीडितोमधुरमेवममिलत्तः नीचोजनोगुणगुरुरपिसेव्यमानोहास्यायदद्
तिनकलहेषवाच्यम् ४८ यद्यत्तेवदतिजनः संतःसंतापसन्निधिं हेत्वेवहसन्तदस
नरहकुर्वते ४९ क्रुद्धोगुरुर्दहतिपापतिपदानिशिष्येदावाग्निदाहमहणनिदहति
नस्वान्यवनत्परिचयेनसपिंडितानिपश्चात्वंनिकुसुदाकरणीनलानि ५० य
दिविभवविहीनःप्रभुनोवास्वदणन्नहिखलजनसेवांप्रथयन्नुनात्मा नतन्नण
मपभंकेनचत्वयानीतोपिसिंहः पिबतिरुधिरमेवप्रायशः कुंजरणाम ५१ जनवदनवि

कारकः २ अग्न्याहिभिर्न नेत्तीरंगंविक्रीयनभज्यते नदृष्टयप्रयोगेनभोज्यंराष्ट्रंमहीभुजा
४ ऊर्ध्वनेत्तीरविछेदनप्रयोगेनोत्पाद्यते एवंराष्ट्रस्ययोगेनपीडिनात्पाद्यतेबलिः ५ तस्मात्स
र्वप्रयत्नेनमहीपतेनपालयेत् एकमोयणोलोकेबलमप्युच्चवर्हते ६ देवद्विजकर्मकान्मा
गोब्राह्मणहितेरतः प्रजाः पालयिनृशक्रः सराजाधोजितेंद्रियः ७ राजाधर्मेणकुर्वीतप्र
नसंचयमेकतः अत्यनतेनसनतंवर्धयेदनमान्दिजान् ८ ओंकारश्चहोविप्राणंयस्यराष्ट्रप्र
वर्तते सराजाहिभवेद्योगीव्याधिभिश्चनपीड्यते ९ मनुष्येभ्योगुणःकश्चिद्दानमन्य
वर्तते अरोगिभावादयत्रमनाकल्पाहिरोगिणः १० यस्यार्थस्तस्यमित्राणियस्यार्थस्त
स्यबांधवाः यस्यार्थःसपुमांल्लोकेयस्यार्थःसोपिपंडितः ११ अर्थेनहिविहीनस्यपुरुष
स्यास्तमेधसः विछिद्यंतेक्रियाः सर्वाग्रीष्मेकुसरिन्नीयथा १२ नजातिमित्राण्यनैविही
नंपुनाश्रद्रणश्चसहजनाश्चनमर्थवंतंपुनरुश्रयंते अर्थोहिलोकेपुरुषस्यबंधुः १३ य
त्रोदकंनत्वरंतिहंसास्तदेवशुष्कंपरिवर्जयंति अधीतवेदेनतथैवविप्रे
जनेनभाव्यं १४ चंद्रालक्ष्मदरिद्रश्चाविमोक्षलाधनो एकःस्वबंधुभिःस्वरूपस्तैरपि २

नामपिदृणांनात्मादरः कंकुमेहरस्यसमंमहार्घतापरिभवः संवासनोजायते ५८ उर्जनहृषि
तमनसांसुसांसुजनेपिनास्तिविश्वासः बालःपयसदग्धोदध्यपिफूत्कृत्यभक्षयति ५९
पीनोऽनरतोयणिनरणेदीपोधकारेकरेनिर्वाणेजनमंधकारणः क्रूरःशिर
सकृष्णः स्यनद्रुविनाशिपत्रविधिनास्कोपायसाध्यंकृतंकष्टर्जनचित्तहरणे
धानापिभग्नोद्यमः ६० सहजोपेक्षजात्मासत्सफलभूतारत्नकांतुजलश्रीःकाना
नामार्निहृताप्तिनिष्ठमधुरःज्ञानविज्ञानितोपि हृद्यंनभिन्नभिन्नहनिष्ठ
रहोदारिमः कोरागर्भमस्याश्चासोत्तिकोवाकनकफलस्वेद्यंजसाकर्कशेषु ६१
नसर्वविक्रश्रिहरतिलोकेनामनमस्कोभुविकश्चिदस्ति ज्ञानेननीचोत्तममध्यमन
योयेनजानातिसनेनविद्वान् ६२ नित्यंचाप्तिकोराजनीतिपास्तुत्तमोयोध्यायः ३
पार्थिवस्यप्रवक्ष्यामिभूतानांचैवलक्षणं यथाभितोमहीपालः सम्यग्भूतान्युपा
लयेत् १ स्वराष्ट्रपालयेन्नित्यंसर्वधर्मपरायणः निर्जित्यपरसैन्यानिक्षितिंधर्मेण
पालयेत् २ पुष्पंपुष्पविचिन्वीतमूलच्छेदनकारयेत् मालाकारइवाराम्यंराष्ट्रंयुक्तो रक्षे

अर्थेषणसंधनवैरंदत्ताद्तोन्महीपतिः २८ अर्जयेज्ञानमर्थांश्चयुक्तानसदवन्तरा गर्हीनरूपके
षुमन्त्रनाधर्ममाचरेत् २० बाह्यीवनिष्टनिजरोपरिजर्जयंतीरोगाश्चरुग्वरवशहरंनिगात्रे
स्रावुःपस्त्रवनिभिन्नचटादिवोलोकोनचात्महितमाचरतीनिकष्टं २८ क्षणंसंपदि
यंसउलेभप्रतिलब्धापुरुषार्थसाधने यदिनात्रविचिन्पनेहिनंपनरप्येषसमागमःक
नः २॰ सन्पेमनोरमाएमाःसन्परस्परविभूनयःकिंनमनोगनापोगक्षणलोलंहिजीविनं
२१ रेश्वर्यंएधुवंप्रापध्रुवंधर्ममनिकुरु क्षणंदेवविनाष्टिन्नः संपदोप्यात्मनासह २२
यथाचरस्चंदनभारवाहीभारस्यवाहीनतुचंदनस्य नयापिस्त्रोक्तनिशास्त्रपाठीशास्त्रस्य
पाठीनतुनिश्चयस्य २३ मानापिन्नमयोबात्योयौवनेदर्पनामयः नदृष्टमयःशेषेस्ठो
नाममयः कचित् २४ येनार्जिताःस्त्रियोभृत्याःपुत्रामित्राणिबांधवाः तेनार्जितासमस्ते
यंचत्रलोकावस्तंभए २५ वस्तपुत्राश्चभृत्याश्चमेत्रिणश्चपुरोहिताः रंडाणिचस्त्रानियस
श्रीर्हएयाच्चते २६ उद्योगंसाहसंधैर्यंबुद्धिःपराक्रमःउत्साहःषडियोयस्तनेदृवम

राजपुत्रोपरः १५ एतदर्थं हि सौमित्रे राज्यमिच्छेन्निरङ्कुशः यदेषां सर्वकार्येषु वचोनप्रति
हन्यते १६ यच्छक्यवप्तुमुप्तेन केदाचिन्नकारणं सम्लकाषंकषितुं पायोसोनर्थक
ता १७ मनस्तापेनकुर्वीतविपदंप्राप्यमानवः आत्मनोनोदयंपश्येन्नस्याद्दुःखीनवा
सवी १८ धीरः कृच्छ्रमपिप्राप्यनभवंतिविषादिनः प्रविशन्वदनंराहोः किंनोदेति
पुनः शशी १९ गोपयेन्मानिरष्टाणिपरैश्चाणिचिंतयेत् कृतीरेननवर्तेतराज्य
मिच्छन्नृपः स्थिरं २० लेखयेच्छास्त्रमर्थांश्चेन्नवादीनयोन्नृपः सनशंपतिपुनः शिष्य
मिहलोकेपरत्रच २१ अकारणेनभृत्येभ्योयः कुप्यतिनराधिपः कृत्स्नस्तंपरित्यज्य
निश्चिरस्यावलदर्पिनः २२ अन्नेषुमद्यमांसेषुद्यूतेपानेनयाद्दने विक्रयेचनिवे
येचसक्तोनशंपतिः २३ एकंचक्रंविमर्थीहिदिष्टंनसन्नमागमः नलस्तोय
ससदिप्रेमोहकृपेपतेन्नृपः २४ जात्यंधोपिवरंराजानन्नशास्त्रविवर्जितः ग्रंथः प
शंपतिचारेणशास्त्रहीनोनशंपति २५ गांधर्वंनृत्तमालेख्यंवाद्यंच गणिनंकुलाः

यथाचन्नभिः कनकंपरीक्षतेनिघर्षणच्छेदनतापताडनैः तथाचन्नभिः पुरुषःपरीक्ष्यः कु
लेनशीलेनगुणेनकर्मणा २ कुलशीलगुणोपेतः सत्यधर्मपरायणः रूपेणसप्रसन्नश्च
सेनाध्यक्षोविधीयते ३ मलहृन्मार्जितोधीरः सर्वरत्नपरीक्षकः शुचिरध्यवसायीचभा
ध्यक्षोविधीयते ४ इंगिताकारतत्त्वज्ञोवत्सवान्प्रियदर्शनः अप्रमादीमहार्घश्चप्रतीहारः
सउच्यते ५ मेधावीवाक्पटुःप्राज्ञः सत्यवादीजितेंद्रियः सर्वशास्त्रार्थतत्त्वज्ञोलिपिज्ञः
साधुलेखकः ६ समानिसमशीर्षाणिवर्त्तुलानिचनानिच मात्रासप्रनिबद्धानियोजना
निसलेखकः ७ प्रगल्भोवुद्धिमान्वक्तासर्वचित्तोपलक्षकः धीरोयथोक्तवादीचहृत्तरत्न
भिधीयते ८ प्रवीणःस्वामिनोभक्तःसत्यवादीजितेंद्रियः अलुब्धःस्वधनैरलुब्धोगजाऽ
ध्यक्षोविधीयते ९ पित्र्यपैतामहोदक्षःशास्त्रज्ञोमिष्टपाचकः पेयचषुक्तःप्रभोर्भक्तःसू
पकारोविधीयते १० आयुर्वेदकृताभ्यासःसर्वत्रप्रियदर्शनः दृष्टिलक्षःसुशीलश्चप्राज्ञ
श्चभिषगुच्यते ११ ज्ञानविज्ञानसंपन्नःप्रियवादीजितेंद्रियः सम्यग्विद्योपदेशीचमुनिरा
चार्यउच्यते १२ वेदवेदांगतत्त्वज्ञोजपहोमपरायणः आशीर्वादपरोनित्यंपार्थिवस्यपुरो

पिशंकने ३० एकंहन्यान्नवाहन्याद्विधर्म्यकोधनघ्नता वृद्धिर्वृद्धिमतांघ्नता हन्याद्राष्ट्रमरा
जके ३१ कचिद्विनंकचिद्भिंकचिद्भ्रान्कचिद्वले दनानक्षयेकायेनहानिंपरिकल्प
येन् ३२ लब्धकेनवनंगानास्तनस्यपेक्षोहनः सर्वनाशसमुत्पन्नेऽर्धंत्यजतिपंडितः
४० अष्टमांकीदृशंश्रेष्ठोऽष्टमांकंकरोतिकिं दृष्टिमांकोनरःश्रेष्ठोऽर्धंत्यजतिपंडि
तः ४१ लोकोयथाकिलनघानहिभयनिःस्मास्मान्नृपनिः खल्वयंवेवनयेवनयेव
लोकः धर्मप्रहतिरयनहिपरीतहतिः कृत्स्नेजनेनरपतेऽत्रभवत्यघा ४२ त्रनाथा
नांनाथोगतिरगतिकानांव्यसनिनांविनेताहतानामभयमधृतीनांभरवशः सहृदेषु
स्वामीशरणमपकारीवरुडः पितामातात्रातात्रजगतिपुरुषोयःसत्पतिः ४३ उत्खा
तान्प्रतिरोपयतुसमितांश्चिन्वंश्चलच्चर्हयन्नुच्चावचयंचयनिर्दलय निक्षेपय
संहनान नीत्वाकंटकिनोवहिर्निरसयन्स्तोपयन्यालयन्मालाकारइव
प्रयोगकुशलोराजाचिरंनिष्टति ४४ इतिश्रीचाणिक्यराजनीतिशास्त्रेचतुर्थोऽर्थः
४ परीक्षप्रयत्नमभ्यानुनमाधममध्यमान् योजयेन्नाहरोद्यवन्पतिः सेवकंमस

एवुरांकया २५ षाण्मासमथवाद्वर्षसंधिंकुर्यान्नरोधिपः आत्मनोबलमाश्रित्यपश्चाद्धुनिषा
नयेन् २६ मंत्रिवर्गस्यसारोयंहन्निनंप्रसन्नना मवेद्बहुनिमाधुर्यंहृदयेकार्यनिश्चयं २७
स्कंधेनापिवहेद्धुंयावत्कालविपर्ययः नमेवकालेसंप्राप्तेभिषाद्धुटमिवाप्नुनि २८ प्राज्ञो
नियोजयेत्कार्यैननोएज्ञस्त्वयोगुणः यशःस्वर्गनिवासश्चपुष्कलश्चधनागमः २९ मंत्रिनि
योजयेत्कार्यैरज्ञोदोषास्त्वपत्तनः अयशश्चार्यनाएश्चनरकेपननंतया ३० असहायस्यक
र्माणिसिद्धिनायांतिकर्हिचित् तस्मात्सर्वप्रयत्नेनसहायोश्रयेन्नृपः ३१ गुणवंतंनिषुंजीत
गुणहीनंविवर्जयेत् परित्यजेद्गुणाःसर्वेरवेदोषास्तुकेवलाः ३२ सद्भिरएसीतसततंसद्भिः
कुर्वीतसंगतिं सद्भिर्विवादंमैत्रीचनासद्भिः किंचिदाचरेत् ३३ पंडितेश्चविनीतेश्चधर्मज्ञैःसत्य
वादिभिः बंधनेपिवसेत्साधैननुराजेवलेःसह ३४ कार्यार्थेसंगतिंयानिकृतार्थेनास्तिसंग
तिः तस्मात्सर्वाणिकार्याणिसावधेवाणिकारयेत् ३५ यथाक्रमेणगृह्णानिपुष्पेभ्योमधुष
ट्पदः तथाविनमुपादद्यराजाकुर्वीतसंचयं ३६ वाल्मीकंमधुजालंचशुक्लपक्षेचवर्द्धमा
भित्तादव्यंत्रयेत्कंलोकेनवर्द्धते ३७ अजानस्तुयेदृष्ट्वावल्मीकस्यचसंचयं अवश्यं

हिन: ४ लेखक: पाठक श्चैव गणक: प्रतिबोधक: ग्रहसंत्रप्रयोक्ता च कालज्ञो रात्रौ उच्चने
७ अदीर्घसूत्रो मतिमान् कृतज्ञो नीतिशास्त्रवान् धीमान् अप्रतिदर्शी च मंत्रीराज्ञ: सप्तसन्निधि:
५ वैद्यकुलज्ञो मंदवृद्धिदृढ: पाठागतेंद्रिय: नि:सूत्रप्रयोक्ता रात्रौ जल: उपरक्षक: १६
अलसंसवैरक्त व्यूरव्यसनिनं १७ अष्टमभक्षचराजाभ्यां विवर्जयेत् १८ क्रूरव्यसनि
नेलब्धप्रगल्भमनाकृतिं इर्मतिपापकर्माणं नाधिकारेषु योजयेत् १९ हिंजिह्मदेगकरंड
दर्शनमतिदारुणं खलस्वेश्ववदनमपकारणकेवलं २० अकारणविकृतकोपदारुणत्व
लाद्वयंकस्यनामजायते विषमहरेविषयस्पर्वच: सुड: सहकेसनदोषमीयते २१ खल्वा
यत्नल्पसामर्थ्यमंत्रज्ञेवसायिने अर्थरात्रहरेश्संयोनहृमान्सहते २२ गोभीर्यपुका
मद्यमंदवाक्यजितेंद्रिया: सत्यपरा: सुयोगा: भक्तार्थतत्त्वविदिनार्यजना: प्रायेणभक्ता:
कृतिनोभवंति २३ निरालस्या: सुसंनद्ध: सुवेशा: प्रतिबोधना: सुवेड: वसमाधीराश्च
त्याजगतिरुत्तेभ: २४ दंभाश्रितानकपटिनोहितवान्सुवेजितान् अष्टभक्तान्भयभीतोत्रप्र
जाभ्यांविवर्जयेत् २५ वासमिंधनमन्नाद्येनस्त्राणि विविधानिच स्त्रीप्रवेशानीषानिसनने

स्विसंदृष्टदानाध्ययनकर्मभिः २८ उपकारिषु यः साधुः साधुनैनस्केगुणः अपकारिषु
यः साधुः ससाधुरिनिकृष्यते २९ आपाद्विभागनः कुर्यात्मपथमपरोनरः एतदेवहिपाण्डित्य
यदापदुत्पकोव्यय ३० वनेपिदोषाः प्रभवंनिरोगिणाग्रहेपिपंचेंद्रियनिग्रहस्तपः अकु
त्सितेकर्मणियः प्रवर्तनेनिवृत्तरागस्यगृहंतपोवनं ३१ वरंविषाट्व्यामनपानन्यवासस्य
मरणंवरसर्पाकीर्णान्धकूपेपिहितकूपेनिपतनं वरंगर्तावसेगहनजलमध्येनिलपतनंनरी
लाद्विभ्रष्टोभवतिकुलजानक्रूरवक्त्रा ३२ रनिष्ठुराक्षिरोगजनीनिशास्त्रपंचमोध्यायः
५ दद्धंदानमनिशंमाश्रनकृपणाजनाः भागपत्रयेनलीयंतेनोपभोगेनसंपदः १ कृपणेनसमो
दानाश्लोनभुविष्यनि अस्पशन्नेवविनानियःपरेभ्यःप्रयच्छनि २ चलाविभूतिःक्षणभंगि
योवनंकृतानलोनरवनिजीविनं नयाप्यदत्ताःपरलोकसाधनेषुःहोन्तिविस्मयकारि
चेष्टितं ३ येनेवाधिरूढवत्ताः क्षितिपतिभिननमाभीमसेनार्जुनाद्याः क्वः सम्प्रतिक्षादिक
रुचयःकेशवेनोपरुद्धाः नेदृष्टपात्रहस्ताजगतिकरुणवद्वैत्तचर्यानुपात्ताः कःपक्षोभा
लपष्टविधिकरलिखिताःकर्मरेखाःप्रमार्ष्टुंश क्रुद्धोपिकःकस्यकरोतिरोषंनुष्टोपिकःक

मिनचस्मयोमेयदस्मदीयंनहिनस्परेषां २४ वनेरणेशत्रुजलाग्निमध्येमहाभयेपर्वतमस्तके
वा सप्तंप्रबुद्धंविषमस्थितंवारक्षंतिकर्माणिपुराकृतानि २५ नदेवायष्टिमादायरक्षंतिप
शुपालवन् यंहिरक्षंतिमिछंतिवृद्धासंयोजयंतिनं २६ धर्महेतोस्त्यजेदर्थंनधर्मंमर्थं
कारणान् रहैवहिस्यजनार्थोधर्मोसत्रापिनिष्टति २७ अर्थोर्थीयानिकष्टानिसहतेकृप
णोजनः नास्यवयद्धिर्मोर्थीनपुनः क्लेशभागभवेत् २८ सर्वेषामेवशौचानामर्थशौचं
परंस्मृतं योर्थेशुचिः सहिशुचिर्नमृद्वारिशुचिः शुचिः २९ सन्पशौचंमनः शौचंशौचमिं
द्रियनिग्रहः सर्वेभ्यस्तद्यशौचंजलशौचंतुपंचमं ३० नमृद्भारसहस्रेणनोदकुंभशतेन
च पंचगव्यचटेवीपिभावदृष्टोनशुद्धति ३१ वस्त्रहस्तोचपादौचमन्नशौचंवसुंधरे विधा
नपञ्चकीर्तिश्चसतीर्थफलमश्नुते ३२ नशृण्वतिसंमानेनावमाने:प्रकुप्यति गांगोरु
दरवाक्षेभ्योयःसपंडितउच्यते ३३ कचिद्भूमौशयनेकचिदपिचपर्यंकशयनेकचिका
कहारीकचिदपिचशाल्योदनरुचिः कचिक्कंथाधारीकचिदपिचिनांबरधरेमनस्वीका
र्योर्थीगणयतिनरः खंनचसुखं ३४ दरिद्रस्यमनुष्यस्यप्राज्ञस्यानिदर्शिनः हितम

नकः १२३ गोत्रिकूटः परिक्षासमुद्रोरत्नांशियोधनदश्चभूम्यः संजीवनीयसमुद्रेन
विद्यासरवणः कालवणद्विपत्रः १४ उत्पन्नंनंनरिक्तंवापानालंप्रविशन्नवा चरन्नचदिशः
सर्वोत्रदत्तंनोपलभते १५ नोवांनरिक्तेनसमुद्रमध्येनपर्वतानांविवरप्रदेशे नवासदेशे
भविकश्चिदस्तियत्रस्थितंकर्मनबाधतेस्व १६ नमस्कारोदेवान्नहनविधेनापिवशा
विधिर्वेयः सोपिप्रतिनियतकर्मफलदः फलंकर्मायत्तंयदि किममरैः किंचविधिना
नमः सत्कर्मभ्योविधिरपिनयेभ्यः प्रभवति १७ पुराधीतानचयाविद्यापुराद्दत्तंचयद्दत
पुराकृतंचयत्कर्मपुरोधावतिधावति १८ भवितव्यंभवत्येवकर्मणामेषनिश्चयः ग्रभावि
नभवत्येवचिन्तकिंविषेसतृष्या १९ कर्माणेवप्रधानानिननक्षत्रेनवाग्रहः वसिष्टदत्त
ग्नापिजानकीदुः खभाजनं २० नपित्रुःकर्मणापुत्रोनपित्रापुत्रकर्मणा स्वकृतेनैवसंप
तिंविपतिंचोपभुंजते २१ कर्मजाःप्रभवंत्येवयथाकालमुपद्रवाः एतत्तकंहयच्छत्रु
कर्मार्हमितिमन्यते २२ ग्रनिच्छन्नपिचित्तेनविदुषोपिमानवः स्वकर्मान्यानवानेनती
यतेयत्रनत्फले २३ प्राग्दत्तमर्थंलभतेमनुष्यस्तत्कारणैरेवसलवनीयं नस्यान्नशोवा

15

वाकुलेनविपुलेनगुणोऽनेनैः शोर्यणकृत्यमिहनास्तिनवक्रमेण कर्माणि सर्वत्रि
हितानिफलंनिकालेदैवेनयानिलिखितानिलल्लाटपट्टे ४० यथायेनसहस्रेषुवत्सो
विदंतिमात्रं एवंसर्वकृतंकर्मकर्तारमनुगच्छति ४८ खलः सर्षपमात्राणिपरछिद्रा
णिपश्यति आत्मनोबिल्वमात्राणिपश्यन्नपश्यति ४९ पानीयंवानिरायासंस्वादवत्तंका
भयोनरं विचार्यवत्सपश्यमिपानीयंनिर्भयंसुखं ५० सर्वपरवशंदुःखंसर्वमात्मव
शंसुखं एतद्विद्यात्समासेनलक्षणंसुखदुःखयोः ५१ सुखस्यानंतरंदुःखं दुःखस्या
नंतरंसुखं सुखदुःखेमनुष्याणांचक्रवत्परिवर्तते ५२ शशिनिकिलकलंकः कंटकः
पद्मनालेगुणवन्निधनंवदंतेकुलसर्पाः उदधिजलमपेयंनिर्मितंयेनलोकेस
भवनिखलुदोषोनिर्विवेकोविधाता ५३ श्रीमांश्चाणिक्योराजनीतिशास्त्रप्रणेता
यः ६ नकश्चित्कस्यचिन्मित्रंनकश्चित्कस्यचिद्रिपुः अर्थतस्तुजायतेमित्राणिरि
पवश्चया २ श्लोकान्निभयत्राणश्रीनिवासभाजनं केनरत्नमिदंसृष्टं मित्रमित्यत्र
रद्यं २ यदीच्छेच्छाश्वतीश्रीनिंद्यान्द्वेष्यान्परिवर्जयेत् २ एतन्मंत्रप्रयोगंचनं विनादारद्रो

पुचिनंवाक्यमवलिप्तैर्नरुह्यते २५ निर्दयंवदसिनिःस्नेहंमधुरंकिंनभाषसे मधुरंवदकल्या
णिलोकोयंमधुरप्रियः २६ किंकिंनोपकृतंतेनकिंनदत्तंमहात्मना यिपंप्रसन्नवक्त्रेण य
थमंयेनभाषिते २७ वाक्येवपसिपः पूर्णाः सर्पानरनिकृन्तने धाम्नपुत्तीयमाणेषुशमः
कृतनजाग्रते २८ यथाकाष्ठंचकाष्ठंचसमेयातांमहोदधौ समेत्यचयथेयातांतद्वद्भू त
समागमः २९ नमंत्रेणनवीर्येनौषधापौरुषेणवा अलभ्यंलभतेजंतुस्तत्रकापरिदेवना
ध० नासाद्यनिर्गतस्यास्यकासस्यापिमहात्मने प्रवेष्टुमन्यपोनाक्तिमानरागमनकृतः
४१ नाग्रामकालोस्त्रियतेविद्धःशरशतैरपि कृष्णाग्रेणापिसंस्पृष्टःग्रामकालोनजी
वति ४२ लब्धव्यानेवलभतेगंतव्यानेवगच्छति ग्राप्तव्यानेवचाप्नोतिदैवंकानिचत्त
एवानिच ४३ ग्रप्रार्थितानिदैवंकानियथैवायांतिदेहिनां सत्वास्पिनयान्तंदैवमन्वा
तिरिच्यते ४४ ग्रचोद्यमानानियथापुष्पाणिच फलानिच स्वयंसकालेपच्यंतेतद्वक
र्माणिदेहिनां ४५ नैवाकृतिःफलतिनैवकुलंनशीलंविद्यासहायगुणिनाननवाप्ति
र्हिःभाग्यानिपूर्वतपसाखलुसंचितानिकालेफलंतिपुरुषस्ययथैवबीजाः ४६ कि

16

सम्मूलकालेनशीनलं १४ बालानपःपर्वस्वमैथुनानिष्मशानधूमोमद्यभोजनंच रजस्वला
स्पर्शनरुषिताचस्तूतीर्थमाप्यापुरनिद्रंनि १५ कोकिलस्वरनेरूपंलज्जारूपंकुलस्त्रि
यः विद्यायःपद्मनारूपंरूपंमृदंस्पर्शोनिला १६ क्रूरेलिनंदनमलोपधारिणंवह्वाशिनंनिष्ठुरवा
क्प्रभाषिणं स्त्रीदद्येचालसमयेचशयिनंजहनिलक्ष्मीरपिचक्रपाणिनं १७ मिथ्याद्वेष्टल
क्षणांधरणिविलिवनंपादयोर्धसनंदनानामल्पशोचंमलिनवसनानास्त्रनामर्यजानां
मंध्यायामक्षिरण्याशिरसिनिकषणंसेहनाभ्यंकरणभ्यंगवाद्यंचसद्योनिधनंसपनये
केशवस्यापिलक्ष्मी १८ चत्वारित्रोरकर्माणिसम्यं कालेविवर्जयेन्न आहारमैथुननिद्रास्वा
ध्यायंचविशेषतः १९ आहाराज्जायतेव्याधिर्मेढोगर्भंश्रमैथुनात् अलक्ष्मीःशयनात्त्वेवस्वा
ध्यायात्त्वपरिक्षयः २० षष्ठीपुनेलंपलमष्टमीषुदौरकियोचेवचनंदशमीषु स्त्रीसेवनंनष्ट
कलंसपुंसामायुःक्षयायैमनयोवदंनि २१ नपात्तपात्रात्मणसमनेनविवाहकालेमनस्
नकेच बंधस्मशानेव्रतदीक्षनेचद्यूनेषुचौरेनविचारयंनि २२ नविश्वसेत्स्वपराजिन
स्पशत्रोश्रमित्रमनुपागतस्य दृष्ट्वागृहंपरपतिंचकरणिकाकश्रणीनेनकृतापनेन २३

नं २ श्मशानस्थकपिलोमित्रंसहस्राद्पिकाचरः काणः श्मशानसहस्राच्चमंदग्रमक्रर्नक
स्यचित् ४ किंचित्रंयदिश्मशानस्थकर्णलोविशेषोभवेत्पंडितः किंचित्रंयदिदंडनीतिनिपुणोरा
जाभवेदार्मिकः किंचित्रंयदिन्द्रपयोवनवतीसाध्वीभवेद्गणानाचित्रंयदिनिर्धनोपिपु
रुषःपापंनकुर्याक्कचित् ५ नान्यच्छिद्रंपरद्रव्यान्यच्छिद्राणिलक्षयेत् गृहेकर्मश्वा
गानिपरभावंपरीक्षयेत् ६ श्मशानमित्रंकपटेनधर्मंपरोपनापेनसख्यंभवे सर्वेनवि
श्वापरुषेणनारीवाक्यंनिषेवेत्तनयंपरिनाले २ स्मोदकंनरुक्षायावालास्त्रीक्षीरभोज
नं सद्यःपक्वंचनद्राक्षासद्यःप्राणहराणिषट् ८ हरहास्त्रियंनचमद्यंशुक्रमांसाईमूलक
एतौवारिदिवास्वप्नंविषवत्परिवर्जयेत् २ विषंवेश्यदरिद्रस्यहरस्यनरुणीविषं विषय्
स्त्रीणांविद्याह्यजीर्णेभोजनविषं ९ प्रियंगोपमकंठस्यहरस्यनरुणीप्रियं प्रियंधनं
दरिद्रस्यनीचस्योच्चासनंप्रियं ११ शुक्रंमांसस्त्रियोहरावालार्कस्तरुणंदधि प्रभातेमैथुनं
निशासद्यःप्राणहराणिषट् १२ सद्योवल्करणाक्षःस्नानंतीरणंनपः सद्योवल्क
रणाक्षरथनोमैथुनंजरा १३ अरुंहस्यभगानारीकपोतस्यगृहंजलं शीतकालेभवेद्

वनहरणंजन्मानिरर्थंनस्य २२ गजान्तरगणनेःप्रपंन्तस्त्रीधनरहिताविबुधाःप्रपंन्त
पङ्गो गिरिशिवरगन्तापिकाकपंक्तिः ग्रलिनगनैर्नसमेनिराजहंसैः २४ यहिनाढ्याःप्रव
लपुरुषाःसाधवोविनहीनाश्रसिन्नर्थैवचनपटुनानिंदनीयावस्त्रीः विनभ्रष्टानाएयनि
समाकरुणेनापिमूर्खानविद्वांसस्तुप्रकुर्वंतिभगाःकस्यनाभ्यर्हणीयाः २५ निर्मंप्रम
दिनामूर्खाज्ञानविज्ञानवर्जिताः पंडिनानिर्मलैकार्नाज्ञानांकुरावपीकृताः २६ अ
पात्रेरमनेनारीगिरोवर्षंनिवारिदः एवलमात्रधनेलक्ष्मीःप्राज्ञाःप्रायेणनिर्धनाः २७
विधेःकर्मायुगंसर्वंनिरपराद्धंनिरञ्जनयोरेघामेकांकुलएणविहीनायसदृशं न
नःपश्चानापादिवनदनुजोदानमधुनाकुलीनविद्वांसंवरमिहवरेणेम्गयते २८ अ
पहन्मपरस्यार्थंयस्तदानंप्रयच्छति सदानानरकंयानियस्यार्थंस्तस्यनफल २९ वधा
चष्टषलीत्तेयाष्टषलीचमन्नप्रजा अपराष्टषलीत्तेयायाकुमारीरजस्वला ४० रेवत्य
विनाएगयब्रह्मस्वहरणंयच नहनंकुलनाशायभवेदात्मवधायच ४१ब्रह्महाष्टनिष्ठु
रोभीससोस्पानानवासमो कलांनैवब्रह्महाण्डेहिनस्नानकदाचन ४२ हाविमावंभसि

स्नानंनाममनःप्रसादजननंदः स्वप्नविध्वंसनंश्रेष्ठंचस्मायननंमलापहरणंसंवर्धनंनेजसः
रूपोद्योतकरंरिपुश्रमहरंकामाग्निसंदीपनंनारीणंचमनोहरंत्रमहरंरत्नानेदशनेगु
णाः २४ नावलंकवुनिक्तंश्रेष्ठमधुरंक्षारंकषायान्वितंपित्तश्लेष्मफलाघ्नंकृमिहरं दुर्गं
धिनिहरणं वक्त्रस्याभरणंविशद्विकरणंकामाग्निसंदीपनंनावलंसप्तदेवयोद्दशगुणाः
स्त्रीपिनेदृलेभाः २५ शिरःस्नायोनचरणेस्नानिर्मलोवरंगानासेवनमल्पभोजनं अनग्न
श्रमपित्तमपवर्मेपुनंनिरश्रमणष्टांश्रियंहरंनिषट् २६ येनयेनहिपुष्येणपौष्टेणविशेषतः
शिरसाधार्यमाणेनश्रीलक्ष्मीःप्रतिहन्यते २७ राजाम्बरंधान्यानांगवांपुत्ररजःशुभं
नाखुमार्जारश्वरीष्टमहिषाविजं २८ गवांरजोधान्यरजःपत्रशाकरजःरजांस्यन्यानि
पुष्पानिफलमेभिःप्रशस्यते २९ स्त्रीपक्वान्नवाग्यांबुस्नानवस्त्रचूतोदकं केशंवृश्चिवनि
र्मोल्यंहंनिपुष्पंपुराकृते ३० यत्परजन्मस्वमंदभाग्यंसत्पयत्नात्परिरंक्षनीयः अभ्राद्दिव
कःसदिवाकरस्यमरीचयस्तीक्ष्णतरंभवंति ३१ नमंतिफलिनोवृक्षानमंतिगुणिनोजनाः
शुष्कवृक्षाश्चमूर्खाश्चनमंतिकदाचन ३२ संपदिदानंदीनजनेविपदिधैर्यंयस्य जननीयो

एषगुणिनाहरेधनंबोधवानिः स्नेहावनवंचनापिननयास्वास्थ्यंशरीरकृतः २ धर्मार्त्ते
येनपथ्यंनिदेशभंगकुलदायं परचित्तगानाभार्यांपुत्रंचव्यसनेस्थितं ३ परान्नपरवस्त्रंच
परस्त्रीयं परवादंपरद्रव्यंहरतः परिवर्जयेत् ४ खेडखेडंचपोटिन्पेक्रयक्रीतं
चमैथुनं भोजनंचपरायत्तंनिस्वः पुंसांविडंबनाः ५ आसनोदकशयानान्नंभाषान्सह
भोजनान् पुंसांसंक्रमतेपापंपच्यदाहृदमिवोदकं ६ नारीनरपनिरूपेणनपः क्रोधेननरप
ति स्नेहोरत्रवासेनरश्रान्तेनद्विजोत्तमः ७ दोर्मन्त्रान्नपनिर्विनरपनिरतिनिःसंगान्स
तोलालनाद्विद्योनथ्यतनाकुलंकुलनयाच्छीलंखलोपासनात् स्त्रीमद्यादूनवेक्षणादपि
कृषिःस्नेहःप्रवासश्चयान्मंत्रीचाप्रणयात्सदिरनयान्यागान्त्रमादाद्दूते ८ अधाजरा
सिद्धंनिसंधिसिद्धंनिसाधवः उन्नमानसिद्धंनिमानोहिमद्दनोधने ९ मानोहिमूलम
यंसमानेस्नानेधनेनकिं मद्दनोमानहीनस्यजीवनान्मरणंवरं १० अतिदानाद्बलिर्बद्धस्त
निमानात्सयोधनः अतिकामाद्दशग्रीवस्तनिसर्वत्रगर्हितं ११ नाभिषेकोनसंस्कारः सिंह

क्षिप्तोकंठेवद्धामहाशिलां धनवंतमदनारंदरिद्रंचानपसिनं ५१ बहूनामल्पसाराणां
समवायोहिदुःसहः नौरज्जुवेष्टनेरज्जुनखानांगोपिबंधने ५४ मद्भिर्बद्धभिःशंभि
रेकःशक्तोनबाध्यते कपोतपोतकानीकैःश्येनोजालनबाध्यते ५५ नास्तिनिपुणो
पत्रानास्त्रंनिष्टप्तलोहने स्त्रीजितस्यचास्तिनिपस्यचोपनिर्दहे ५६ नेंद्रजालःस्त्री
वशत्रीरूपस्यापिरत्नवत् पक्वान्नंभस्मवद्यत्नवत्रकवसाम्यहं ५७ चिंतायतंधान
बद्धशरीरचिंतेनष्टधनवोधनिनां नस्यान्तिनसंचारचणीयस्थेचिंतेवृद्धयः
संभवंति ५८ आहारार्थंकर्मकुर्यादनिंद्यंकुर्यादाहारप्राणसंधारणार्थं प्राणाःसंधा
र्यात्मविज्ञानहेतोस्तत्त्वज्ञानबंधेनश्योनजन्म ५९ निश्चिंताणिकोराजनीतिप
त्रेसमोध्यायः २ धर्मःप्रव्रजितस्तपःप्रचलितंसंपंचरंगंतथ्यंमद्फलाज
नाःकपटिनोलोल्पेस्थिनास्त्रीप्राणाः राजाद्वेषपरोविचाररहितःपुत्राःपिशुद्वेषिणो
भार्याभर्तृविरोधिनीसचपलोनीचोजनश्चोनमः २ देशस्तस्करदूषितःपशुसमो रा
जाजपीडजनःसभापसःसज्जनेषुदुर्जनपरःकालोभयंचाधनि मित्रछिद्रंनु

लेख्यानविग्रहे पतिनस्पसम्मानेयष्टिः पंचरत्नाएस्ना २२ अभ्रछायावल्मीनिर्वेश्यारा
गाविभूनयः पंचेनेचंचलाभावैः प्रसादश्चमहीभुजां २३ अस्थिरंजीविनंलोकेद्यस्थिर
धनयौवनं अस्थिरपुत्रदारादिधर्मः कीर्तिर्यशः स्थिरं २४ दानमर्थाहनंवाचः कीर्तिर्य
मैनयायुषः देहान्परोपकारिन्नमसाराम्सारमुद्धरेत् २५ अनंजीविनमन्यत्पराक्रियस्या
र्थहारिणी व्याधिशोकजरायासेरर्थनदंपिनिष्फलं २६ आयुर्वेषणनंन्याणंपरिमिनं
एआननोर्थहनंनस्यर्थस्यचकिंचिदेवजरयावात्पेनकिंचिद्दनं किंचिद्धुवियोगइः
खमरणेभूपालसेवारसेनेष्टंशिष्टमनुत्तरंगनरत्नपुंसासवंकृत्ताए २७ अयः पादरजः
समोगिरिनदीवेगोपमंयौवनंमानुष्यजलजोदबिंदुचपलंफेनोपमंजीविनं धर्मयोन
करोनिनिश्चिनमनिः स्वर्गीगेलोकादनेपश्चानापहनोजरामरणनः शोकाग्निनादह्य
ने २८ जलनिधिकूर्मकंठयुगरंध्रसमागमवत्नाणसमवायमद्भुनमिदंप्रसमीक्ष्यचत्त
प्रसभपरेकवर्त्मविनिपानहनभयापहरंस्थाणनसुउर्त्तभत्ताएसमी हपरवचनं २९म
उपवनहनाग्रकदलीदलविडनजिजलनशिखाकलापएरदंबुदधनिवन् जगादिदंच

सक्रियगेवने विक्रमार्जितसत्त्वस्वयमेवमृगेंद्रता २ वाणिकृप्रमादीभ्यकश्रमानीभिद्य
विलासीविधनस्त्रकामी वेश्यंगनाविप्रियवादिनीचप्रजापतेर्ऽश्रिनानिपंच ५ कांतावि
योगः स्वजनावमानः कन्याकुशीलाकुजनस्यसेवा दारिद्र्यभावाद्विमुक्तलक्ष्मीः खानि
नीर्द्विएिदहनिपंच ५ वप्पः स्तनोविनकरीचविधानीरोगानासज्जनसंगनिश्च १ष्टाचभा
र्यावश्यवर्तिनीचडः खस्मलोदरएाणिपंच २६ दीनादरिद्रः कृपणोधनाढ्यःसेव्यः क
र्यस्तनयोविधेयः परोपकारोभिरतस्मसः प्रजापतेर्ऽश्रिनानिपंच ९ कुरंगमानं
गपतंगभंगमीनाहताः पंचभिरेवपंच एकः प्रमादीसकथंनहन्यतेयः सेवतेपंचभिरेव
पंच २८ विमाननाऽश्रिनानकीर्तनंकथाविचानोवचनेषुविस्मयः अदृष्टदानेहत २
वेनाशनंविरक्तभावस्जनस्यसंगः २९ स्निग्धंपक्वमितंसात्मिनंकथंचनेहतेनहन्यते
एतत्कृतेनेछतिपार्थिवोविदृएनेवक्तव्यमतंगजं दोषान्सहएतेगुणसंचयेनाया
सिनः विद्यतेएवसमेवपरेक्षमाचरतियः सदासलक्षणं ३० अथोरः कर्कशस्तथ्यः
कुचैलः स्वयमागतः एतेपंचनएज्यतेहस्तिनिसमायदि ३१ पवेनारोहणोपायोकु

नित्य सलोहकारभस्त्रेववस्त्रसन्नपिनजीवति ४० सहस्रावेकुनादिकास्त्रहस्रोमस्त्रकांजलिः
असंजष्टःकापुरुषःवल्लेकेनापिनुष्यति ४१ धनधर्मस्त्रविद्याचरूपशीलकुलंजया स
एवमापुर्यएत्रैवनवगोप्यानियन्नतः ४२ अबलस्यबलराजाबालस्यरुदितंबल दलं
मूर्खस्य मौनत्व तस्करस्यानृत बल ४३ असत्यसवणिङ्मूलंएतावा
ल्लस्यवरांगनाः कायस्थाःपत्रपुष्पाणिफलानिद्यूतकारिणः ४४ यथायथाहिपुरु
षःकल्पाएकुरुतेमतिं तथातथास्यसर्वाणिसिध्यंतेनात्रसंशयः ४५ श्रीमंगलान्यभ
वतिप्रागल्भ्यान्मुक्तकंठीभवेत् दक्षात्मकुरुतेमूलंसंयमात्स्येर्यमश्नुते ४६ जीर्णेभोजन
मात्रेयःकपिलःप्राणिनांदया हृदयस्थिरविश्वासंपंचालःस्त्रीषुमार्दवं ४७ नावज्ञयादि
भेनवंधावज्ञयमनागतं आगतंत्वभयंहृष्टाप्रहर्तव्यमभीरुवत् ४८ आयत्यांउएणदो
षज्ञस्तदात्वोत्तिप्रतिक्रियः अनीनेकार्षशेषज्ञः शत्रुभिर्नीभिर्भूयते ४९ नोपेक्षितव्यो
विदुषिःशत्रुरल्पवलोपिसन् वह्निरल्पोपिसन्दहोभस्मसात्करुतेवनं ५० अग्निशेषमृण
शेषंशत्रुशेषंतथैवच पुनःपुनःप्रवर्तेतेनस्मात्निःशेषमाचरेत् ५१ अग्निदोगरदश्चैव

२०

चलेसकलमिम्पवगम्पबुधाः पिबन्तसभाषिलम्पटनरसंस्रवणांजलिभिः २० यावज्जरा
जरिजंनदेहेयावच्चनैनिमरिनोहिमन्युः नावन्निरुकृन्यबहिर्मनोसिध्रोनव्यमार्यैः स
गन्तव्यंवार्द्धके २१ गच्छन्तिष्ठन्नोवापिजाग्रन्स्वपन्नोपिवा यन्नभूनहिनार्योपनन्मृगो
रिवचेष्टितं २२ नोपकारोयस्यहृदंनापकारोयस्यहृदं जननीगर्भभारोयस्यस्थानोज
न्मनिष्फलं २३ यन्नगाढपरिष्वंगोयन्नदंशनवक्षतं यन्नसीत्कारवक्रलंनखदंशपशुभिः
समं २४ अहिनहिनविचारस्यबुद्धेःक्षतिसमयेवक्रभिर्विहृकृतस्य उदरभरणमा
त्रकेवलेपुंसः पुरुषपशोश्चकोविशेषः २५ आहारनिद्राभयमैथुनानिसमानमेतत्प
शुभिर्नरणां एकोविवेकस्तधिकोमनुष्येनैवहीनः पशुभिः समानः २६ सजातो
यनजातेनयानिवंशः समन्नतिं परिवर्तिनिसंसारेपरोजीतेर्मनेत्रकिं २७ दानेनप
सिणायैचयस्यनप्रथितंयशः विद्यायार्थलाभेचमानुरुच्चारणवसः २८ यज्जीवितं
णमपिप्रथितंमनुष्येविज्ञानविक्रमयशोभिरभ्यमानं नत्वामजीवितमितिप्रवदंति
सेनः काकोपिजीवतिचिरायबलिंचभुंक्ते २९ यस्यत्रिवर्गरहितानिदिनान्यायांति

निर्बीजसस्नेहरिपुनेत्रसौहृदं ९२ आचारेग्रामवासंगोरहोनाप्रभुनास्त्रियः नपश्रीर्ब्रह्म
ण्यफलंनब्रह्मवर्चसं ९३ सर्वेक्षयंनानिचयाः पतनांताः समुछ्रयः संयोगोविप्रयो
गांतोमरणंजीविते ९४ यज्ञोनरपशुसत्पेननपः क्रोधेननरपतिं आयुर्विज्ञावमाने
नदानंचपरिकीर्तनात् ९५ गतश्रीर्गणिकान्द्वेष्टिगतापश्चचिकित्सकान् गतश्रीश्रुतापु
त्रान्द्वेष्टिभारत ९६ यदीच्छेत्सुतरांगंतुंनाविहरमनुव्रजेत् उदकांतान्त्रिवर्तेतस्निग्ध
छायाश्चपादपान् ९७ अनायकाविनश्यंतिनरपंतिबहुनायकाः स्त्रीनायकाविनश्यंतिनश्यं
तिशिशुनायकाः ९८ पितारक्षतिकौमारेभर्तारक्षतियौवने रक्षंतिवार्द्धकेपुत्रानस्त्रीस्वा
तंत्र्यमर्हति ९९ अनैर्यांतरणंनस्वहन्नबंधुविघातरणंनस्वेननिद्रा कामांतरणंन
भयंनलज्जाक्षयांतरणंस्त्रियेनेजः १० कुतोनिद्रादरिद्रस्यपरप्रेष्यकरस्यच परनारीप्रस
क्तस्यपरद्रव्यहरस्यच १२ स्तब्धस्यपिशुनस्यनिःप्रसादिनपटहृदयः मानभंगकरीकन्याकु
लेप्रसूताजायते १२ वेद्यमानस्यनिशुचविरक्तस्याध्यायहीनद्विजस्यकापुरुषस्यटंकुप
ठिनस्यपरिव्राजकस्यजानंचक्रमंतिभिः परिहतंदेशंचसोपस्नवंभार्यांयौवनगर्विता

पात्रपाणिर्भुनापहः क्षेत्रदारहरश्चैवषण्ढेनेष्यानन्नापिनः ५२ आनन्नापिनमायांनमपिवेद्यं
नपारगं निद्यांसंनजिघांसेननेनब्रह्महाभवेन् ५३ परोक्षकार्यहंतारंप्रत्यक्षेविषुवादिनं
वर्जयेत्कुटिलमित्रंविषकुंभपयोमुखं ५४ नक्षोजनंगृहिजभुक्तेषसबुद्धिमान्योनकरो
निषपं सवैसरूपोनवदेन्परोक्षंदभंविनाशः क्रियतेसधर्मः ५५ क्लिष्टंदृषानोजपसा
ननीर्यैर्दनंदृषानोदधिनेनपात्रे भुक्तंदृषानोरुचिरनपथ्यंमरनादृषायत्नरणनन्नीर्य
५६ दृष्टोर्केनिषेवेनपुरस्त्रीरुनापानं स्वामिनंसर्वभावेनपरलोकममायया ५७ नसा
सभायत्रनसंनिहृद्धाननेहृद्धायेनवदंनिधर्मं धर्मः सनोयत्रसत्यमस्तिनन्तत्सत्यंछलदो
षयुक्तं ५८ नत्संगलंयत्रमनःप्रसन्नंनज्ञीविनंयत्रपरोपकारः नदर्जिनोहिजभुक्तेषंन
कुर्जिनंयत्स्मरेनिषुक्तं ५९ किंनयास्तमदन्यापिलक्ष्मादेषांनरस्यया रिपवोयांनपश्यं
निवांधवायांनभुंजने ६० नज्ञानंयद्गर्विनंसपुरुषोयः विद्यानेनेंद्रियेरुद्धानयदक्ष्य
नंसविभवोयःसाधुसाधारणः स्त्रीयांनमदंकरोनिससतीयोनोद्यनेन्त्सयान्नम्निचं
यदंत्रिनंसउदयोलोकोपकारायः ६१ यन्ननिर्यत्नणंसंवयन्नविश्वासभाजने यन्न

सिवर्जने हृदयादपिनिष्क्रांतः समीपस्थोपिदूरगः ८५ सर्वेषामेवरत्नानांस्त्रीरत्नंमनसोन
मे नटर्यरत्ननिचयस्तस्मिंस्त्रीरत्नेधनेनकिं ८६ धिक्तस्मूढमनसः कुकवेः कविसंघःस्त्री
मुखंचशशिनंचसमीकरोति भ्रूभंगविभ्रमकटाक्षनिरीक्षितानिकोपप्रसादहसिता
निकुंचितःशशांके ८७ स्तनंहिनेकविवरंविपरीतवाचोयेनिम्नमाक्षिपबलात्रनिकामिनी
नां याभिर्विलोलनरकान्तरदृष्टिपातैरिंद्रादयोपिविजिताअबलाःकथंताः ८८ गं
नवंयदिनामनिश्चितमहोगंगासिकेयंनरहिन्नीएवपदानिनिष्टनभवास्यपाणि
यावन्नएवसंसारेखटिकाप्रवाहविगलद्धरासमंजीवितकोजानातिपुनस्तयासहम
मसाहानवासंगमः ८९ एकएवखगोमानीवनेवसनिचानकः पिपासितोवाखियने
याचनेवापुरंदरं ९० अवपूरयकोषः प्राणान्सधारयतिनिश्चितः याच्ञाभंगभयाद्ध्रु
वंयः एकादिवनिःस्पृहः ९१ वंध्याष्टमेहेस्त्रीप्राज्ञानवमेचमृतप्रजा एकादशेस्त्री
जननीसदाप्रियवादिनी ९२ अनर्थितान्मनुष्याणांभयात्परिजनस्यचमयोदया
समर्थाद्यस्तिष्टतिसभर्त्तृषु ९३ अवस्तोनगजमनंदृषभंकाममोहनं ऋद्धमदा

परस्त्रीसंचंनियमेनेवृथाः ७२ स्थिरः सहृन्मजनोनकूलःस्वामीगणज्ञःसविनःस्वदे
शः पत्नीसनीयसकुलेनकन्याप्रसार्यपादेससावेनशेने ७४ स्थानस्थिनस्यपञ्चस्यमित्रे
वरुणभास्करौ स्थानभ्रष्टस्यनस्पैनौल्केदशेषणकारको ७५ स्थानभ्रष्टानएत्यनेदंना:
केशानखानराः स्थानस्थिना:प्रहृंजनेपवित्रनंभंजनिच ७६ कंटकस्यचभग्नस्यद
नसदलिनस्यच एतेश्चकृतनवैरसम्लाहृदएससावं ७७ शीनलंचंदनलोकेचंदनादपि
चंद्रमाः चंद्रचंदनयोर्मध्येशीनलःसाधुसंगमः ७८ अपिराज्यादपिस्वर्गादपींद्रपिमा
धवान् अपिकांनाकुचस्पर्शान्संनोषःपरमंसुखं ७९ सर्वाःसंपनएतस्यसनुष्टयस्य
मानसं असंनुष्टस्यलाभेपिसंपनिर्विपदायने ८० सवर्णपुष्पांष्टथिवीविवनिपुरुषास्त्र
यः शूरश्चकृनविद्यश्चयश्चज्ञानानिसेविनं ८१ नाछादयनिकोपीनंनदंशमषकापहं
शुनः पुच्छमिवंनर्थंपांडित्यंधर्मवर्जिनं ८२ आचोरः कुलमाख्यानिदेशमाख्यानि
भाषिनं संभ्रमःस्नेहमाख्यानिवपुराख्यानिभोजनं ८३ हृयादानंसम्हस्यनीचस्योप
कृनिर्हृया हृयादृष्टिः समद्रस्यहृयान्नस्यभोजनं ८४ हरस्योपिसमीपस्थोयोमेमन

वरंजन्मनचार्थिनः ९३ नावनपत्नीनेजस्वीस्यः २ः शास्त्रः कुलोद्भवः पुमानिमुच्यनेनावद्या
वद्यीनकस्यचित् ९४ जगतः पतिरर्थिनाद्विस्वीमननागतः कोन्योधिकतरस्तस्माद्यो
यीयांसिनलाघवं ९६ लज्जावनः कुलीनस्यविनयाचिनमिच्छतः कंदेपारावतस्येवबाक
ेनिगतागतं ९७ भास्करोपिपदिद्रव्याद्दीनिकृपणंवचः दीनोरश्मिसहस्रेणसोपिएती
नलनोव्रजेत् ९८ संतोषैश्वर्यसविनोहरेर्गनिश्चयः भोगाशापाशबद्धानामवमानः
पदेपदे ९९ मतः संतोषएवास्यात्सत्यकलोलिनीजले उन्मग्नंचनिमग्नंचपश्यंति
जनसंततिं ९९ कुलशीलंचसत्यंचभज्ञानंजोर्थनिर्बलं गौरवंप्रत्ययःस्नेहोदाक्षिण्येणवि
नश्यति ९९ कुटुंबविनाकुलिनस्यपुंसः कुलंचशीलंचगुणाश्चसर्वे अपकुंभेनिहि
तस्यापः प्रयांतिनैवसमंविनाशं ९२ उनिष्टचणमेकमुद्वहसवैदाक्षिण्यभारंगुरुंस्त्री
वोदाक्षिण्यान्मरणंसवावहमिनिज्ञानासन्हसीस्थितः ९३ मानाचेकापिनाचैकोमम
नस्यचरणचव अरुंमनिभिरणीनः सचनीनोगवाशिभिः ९४ गवाशिवाकानिसवकि

संयुक्तेस्वजनः परिवर्जयेत् ९४ प्रत्यक्षतोगुरवः स्तुत्याः परोक्षेमित्रबांधवाः भृत्याः कर्मणि
संग्रामेपुत्राश्चैवनपास्त्रियः ९५ विद्युत्प्रकाशिनीनापांगदृष्टिनादेवघनस्तव ननन्दाकुलनारीणां
गाढालिंगनचुंबनैः ९६ समस्तेनीयकगुणैर्भूषितोममयः पतिः सएवयदिजारः स्यात्स
फलंजीवितंभवेत् ९७ आकारेणएवगिरापरभृतः पारावतश्चुंबनेहंसश्चक्रमणेसम
दयिनयारम्भविमर्दराजः रम्यंभवतिमेसमस्तयुवतीस्वाद्यैर्गुणैः किंचनत्तस्यनास्तिवि
वाहितः पतिरिनिस्पात्रैकदोषोयदि ९८ जानेनिचिंतांमहतीप्रसूतेदयाचनोवेतिवि
चारउः एव दनास्तवनिष्ठतिवानवेतिकन्यापित्रमंतनिकष्टमेव ९९ गुरुपत्नीराजप
त्नीमित्रपत्नीतथैवच श्वश्रूःपूर्वजपत्नीचपंचैतामातरःस्मृताः १०० एवायौवनमप्यानांफलंह
स्तस्ययौवनं स्त्रियाःस्तनोयौवनंस्याद्धनंपुंसाहियौवनं १०१ किंकोकिलस्वरसिनेनगजेव
सनेकिंकानरस्यवरूपाद्यस्तथिद्विनेन किंगर्जितेनसुभटस्यपराङ्मुखस्यकिंजीविते
नरिपुणांगृहितदर्पिनस्य १०२ कंठेगरूढास्तेदोषावेवर्णएवच म्रियमाणस्यचिह्नानि
घानिन्यवयावतः १०३ कुलस्यकीर्तिर्वानस्यदानंकुर्यिनश्चः नरेरूपस्यस्य

योमिपट्टसिनचास्मिभीरुः कार्यंकरोमिविविधंनचसिद्धिरस्तिरेवंनमेवदनिकोत्रमम्प
एयः २५ साधयनियन्त्रयोजनमस्तोपिनटस्पकाकनालीयं अविदत्रापिनकिमत्तर
मुल्लिखनिचुणेपिकाष्टेन २६ चापमानयसोमित्रेराम्भारणीविषापमान् क्रूरस्प
इनदस्पलोकोयमनुवर्मने २७ यतः प्रभ्रष्टनिरमेणरवणः समरेहनः ननः प्र
भ्रष्टनिरत्नांसिविनीतानिमनीद्रवन् २८ कः कंटकानांप्रकरोनिनैत्तणंविचित्रभा
वंस्त्रापत्तिणंचमाधुर्यमिक्षोः कटुनांचनिंबेस्वभावनः सर्वमिदंप्रसिद्ध २९ अर्थ
स्मूलंविकृतिनियश्चधर्मस्मकारणमकैनवंच कामस्यविनंचवपुर्यशश्चमोक्षस्य
सर्वार्थनिहनिरेव ३० साधवोनहिसर्वत्रचंदनंनवनेवने प्रोलेप्रोलेनमाणिकंमु
क्तानन्नगजेगजे ३१ विद्वानेवविजानातिविद्वज्जनपरिश्रमं नहिवंध्याविजानाति
गुर्वीप्रसववेदनां ३२ कविरेवकवेर्वैनिकविकर्मणिकोपरं शशाहिरेवजानाति
भुविभारस्यनिश्चय ३३ देशाहियत्रकरभः कलभश्रन्त्स्योयत्रापिनास्तिहयराजभ
योविचारः काचोपलस्यचमणेश्चनयत्रभेदः कोनामनत्रगुणिनामधिवासरागः ३४

निष्पमहंसनीनांवचनानिवक्ति प्रमदमेनद्रवमैवहंसंपर्कजादोषगुणाभवंति ९५ व
क्रसगुणहीनसनीक्षणंसपरुषंवपुः पुंकनतुगुणाढ्यस्यनुषःप्राणिहिंसन ९६ ग
एवानेवनमनेपुरुषःकामैकंयथा सएवस्तुध्यानमेनिर्गुणःकामैकंयथा ९७ स
वपुरुषोधन्योह्यधनःकालपर्यंयसएवपुरुषोदानापुनर्भवतियाचकः ९८ यस्योपायस
रुसेणवधमिछामिरणचव नसेवश्रेष्ठछामिकार्याणंचंचलागतिः ९९ गुणेषुय
त्नसाध्येषुयचस्तोन्मत्तवस्थिने त्रयंगुणवनोधर्मरतिजीवन्सहेनकः ९० गुणाः सर्व
त्रएजंनेपिन्वंणेनिरर्थकः वासदेवंनमस्यनिवसदेवंनकेचन ९१ गुणागुणज्ञेषुग
णीभवंतिनेनिर्गुणंप्राप्यभवंतिदोषाः सस्वादुतोयप्रभवाहिनद्यःसमुद्रमासाद्यभवं
त्यपेयाः ९२ एंन्यापिनश्रकाएनेदरिद्रस्यविलागुणाः भास्वानिवपदार्थानांप्रकी
णानांप्रकाशिनी ९३ चंद्रोभानिसनिमलेगगनचनेनाएविचेवरहरेभानिचकामि
नीकुचनटेश्रीवंरपंकांकिने हंसोभानिचपद्मपुष्पनिचयेवेदर्यवर्णोदकराजाभानिचमं
त्रिभिःपरिवृतःश्रीपात्रिसिंहासने ९४ व्यायामिकोसिचन्नरोसिविचक्षणोसिविद्याय

Acc. 13.5

95

मुनयसनिनेदायनस्तेनमः ५४२ दानादरिद्रः कृपणोधनाढ्यः कुलेषुदास्यमकुलेषु
राज्यं पापीयनायुः सकृतीगनायुः कलौयुगेषट्कृणमामनंति ५४३ भग्नाशस्यकरे
उपविष्टनतनोग्लानेंद्रियमक्षधाकृनाद्विर्विरंस्वपेनिपतिनोनक्तमवेभोगिनः
न्यस्तस्मिणेनमेडरमसौनेनेवयान्तः पथास्वस्यानिष्टनदैवमेवहिन्टणंहदि
त्तयेनोद्यमं ५४४ एवत्वादोदिवसेश्वरस्यकिरणैः संनापिनोमस्तकेवांछन्देशमना
तपंविधिवशादिल्वस्यलगनः नत्राप्यस्यमहाफलंनिपतिनंभग्नंसमस्तंशिरः
प्रायोपास्यनियत्रदैवहनकस्तत्रैवयान्मापदः ५४५ पित्राविवेकः समर्जानिनीस्व
साध्यहिंसादपिनादयेव धर्मः सहायस्तनयस्तकीर्तिः स्त्रुः सनोदेशजनोपका
२ः ५४६ चाणिक्यमाणिक्यमिदंकण्ठेविभ्रतियेबुधाः ग्रथितंभोजराजेननेषालोक
त्तयेशुभम् ५४७ इतिश्रीचाणिक्यराजनीतिशास्त्रेऽष्टमोध्यायः ८ शुभंस्तुसर्वजगतामिति शम शम ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

मेरुश्चलति कल्पांते मर्यादां सागरस्तजेत् प्रतिपन्नमहासत्त्वा न चलंति कदाचन ९५ हे
सोनभूति बलिभोजनवृंदमध्ये गोमायुसंगलगनो न विभाति हंसि जाम्बोनभाति नरगः
वरस्त्रीमध्ये विद्वान्न भाति पुरुषेषु निरक्षरेषु ९५ विद्याः ९एरविरावधिहृद्भूर्भ
निम्ननाभवचनाकिलकुंभयोनेः नाद्यापिलंघयति सत्यमतिः प्रतिज्ञामंगीकृतं स
कृतिनः परिपालयंति ९६ अद्यापिनोज्झति हरः किलकालकूटं क्षोभं विभर्ति धर
णीवलभत्तकेन अंभोनिधिर्वहति दुः सहवाडवाग्निमंगीकृतं सकृतिनः परिपाल
यंति ९२ उन्मत्तस्यचपमत्तमन्मत्तस्यकुमत्तस्यच एकजातिमत्तानांरूपंगंधः पृथ
कृष्टयक् ९२ मृगैर्मृगाः सह्यमनव्रजंति गोभिर्गावस्तुरगैस्तुरंगाः मूर्खाश्च
मूर्खैः कवयः कवींद्रैः समानशीलाः सहसंवदंति ९४ असंतुष्टाद्विजानष्टाः संत
ष्टाश्चगतीभुजः सलज्जागणिकानष्टानिर्लज्जाश्चकुलस्त्रियः ९५ अंभोधिः स्थ
लतांस्थलंजलधितांधत्तेलवः शैलतांशैलोमल्लगणतांत्रणंकुलिशतांवज्रं
त्रणाज्जीवितं वह्निः शीतलतांहिमंदहनतामायातिसत्संगतः हेलाउत्तोलिता